

COSOVAN v. The Republic of Moldova (No. 2) (№ 36013/13)

Обставини справи

Ця справа стосувалася конфіскації грошових коштів у заявника, незважаючи на закриття кримінального провадження щодо нього з підстав закінчення строків давності притягнення до кримінальної відповідальності. Заявник в свою чергу скаржився на порушення його прав на підставі пунктів 1 та 2 статті 6 Конвенції.

15 січня 2007 року після чисельних звернень муніципалітету Кишиніва відносно заявника було відкрито кримінальне провадження за обвинуваченням у здійсненні незаконної комерційної діяльності. Так, за даними правоохоронних органів, заявник, діючи як директор компанії V.G., підозрювався в тому, що в період з квітня по листопад 2006 року він експлуатував громадську автостоянку без належного дозволу державних органів та не сплачував відповідні податки.

На підставі вилучених документів податкові органи встановили, що дохід від автостоянки за період розслідування склав 116 428 молдавських леїв (MDL) (еквівалентно 7 080 євро). Розслідування також виявило, що компанія V.G., якою керував заявник, не подала жодної податкової декларації з грудня 2004 року, внаслідок чого його її було визнано підприємством-порушником (боржником).

27 червня 2011 року за клопотанням заявника прокурор, який вів справу, прийняв рішення про закриття розслідування у зв'язку із закінченням строків давності. У ньому, серед іншого, було зазначено що, оскільки в результаті кримінального провадження не було виявлено та вилучено суму грошових коштів, отриманих в результаті вчинення кримінального правопорушення, до заявника буде застосовано захід у вигляді спеціальної конфіскації шляхом стягнення на користь держави 116 428 молдавських леїв.

Заявник оскаржив ухвалене рішення у цій частині, вказавши, що він ніколи не визнавав своєї вини і вона не була встановлена у судовому порядку. Прокуратура відхилила скаргу заявника та зазначила, що клопотання про закриття провадження у зв'язку із закінченням строків давності свідчить про відмову від права на доведення вини.

19 квітня 2012 року заявник звернувся до слідчого судді зі скаргою на рішення прокурора від 27 червня 2012 року щодо призначеної конфіскації майна та вимагав його скасування в цій частині.

В свою чергу слідчий суддя погодився з позицією прокуратури та відмовив у задоволенні скарги заявника, вказавши, що припинення розслідування з підстав закінчення строків давності відбулося за згодою заявника та відповідно до положень кримінального процесуального

законодавства прокурор мав повноваження застосувати до заявника запобіжні заходи, в тому числі спеціальну конфіскацію. Також слідчий суддя підкреслив, що дохід у розмірі 116 428 молдавських леїв був отриманий заявником за результатами вчинення кримінальних правопорушень, передбачених підпунктами «е» та «ф» частини 2 статті 241 Кримінального кодексу, шляхом експлуатації та управління несанкціонованою автостоянкою. Зазначені обставини, встановлені під час досудового розслідування не заперечувались ані заявником, ані його адвокатом. При цьому навіть якщо особу не було притягнуто до кримінальної відповідальності, до неї може бути застосований захід у вигляді спеціальної конфіскації майна, отриманого злочинним шляхом.

Звертаючись до ЄСПЛ, заявник із посиланням на пункти 1, 2 статті 6 Конвенції скаржився, що провадження проти нього не було справедливим, оскільки рішення про конфіскацію, а отже, і кримінальне покарання, було накладено на нього за відсутності справедливого судового розгляду. При цьому рішення про конфіскацію, яка є різновидом кримінального покарання, було винесене всупереч принципу презумпції невинуватості.

Оцінка Суду

ЄСПЛ зазначив, що у межах цієї справи першочергово слід встановити, чи було застосування спеціальної конфіскації до заявника наслідком або неявним визнанням заявника винним у вчиненні кримінальних правопорушень.

Суд нагадав, що презумпція невинуватості застосовується не лише в контексті незавершеного кримінального провадження, але й захищає осіб, стосовно яких кримінальне провадження було закрито, від поводження з боку державних посадових осіб та органів влади так, ніби вони насправді винні в інкримінованому їм злочині (див. рішення у справах *Bikas v. Germany*, № 76607/13, § 31, від 25 січня 2018 року, та *Allen v. the United Kingdom [GC]*, № 25424/09, від 12 липня 2013 року, § 94, ECHR 2013).

Незалежно від характеру подальших пов'язаних проваджень і незалежно від того, чи закінчилося кримінальне провадження виправдувальним вироком або закриттям, рішення та обґрунтування національних судів або інших органів у цих подальших пов'язаних провадженнях, якщо їх розглядати в цілому та в контексті повноважень, які вони повинні здійснювати відповідно до національного законодавства, порушуватимуть пункт 2 статті 6 Конвенції у його другому аспекті, якщо вони будуть рівноцінні приписуванню заявнику кримінальної відповідальності.

Приписування кримінальної відповідальності особі означає відображення думки про те, що вона винна у вчиненні кримінального правопорушення, що передбачає, що завершення кримінального провадження мало відбутися у

інший спосіб. Такий підхід відображає той факт, що на національному рівні судді можуть бути зобов'язані, поза контекстом кримінального обвинувачення, розглядати справи, що впливають з тих самих фактів, що й попереднє кримінальне обвинувачення, яке не призвело до засудження.

ЄСПЛ підкреслив, що відповідно до молдавського законодавства спеціальна конфіскація є запобіжним заходом, який міг застосовуватись навіть тоді, коли кримінальна відповідальність або кримінальне покарання не були встановлені. Спеціальна конфіскація не була включена і до переліку кримінальних санкцій, передбачених Кримінальним кодексом. Тим не менш, її загальне застосування відносно «майна, яке було використане при вчиненні злочину або отримане в результаті вчинення злочину» і, особливо у справі заявника, до майна, «отриманого в результаті вчинення діяння, караного цим Кодексом», як видається, залежить від наявності протиправного діяння.

Таким чином, на думку ЄСПЛ у даному випадку відсутні підстави вважати, що такий захід може розглядатись як покарання (на противагу рішенням у справах *G.I.E.M. S.r.l. and Others v. Italy* [GC], № № 1828/06 та 2 інші, §§ 220-21, від 28 червня 2018 року). Більше того, Суд звернув увагу, що подібні правила конфіскації – коли кримінальна відповідальність правопорушника та строк давності не мали значення для цілей конфіскації, а рішення про конфіскацію, як правило, поширювалися на майно, набуте внаслідок незаконної діяльності – були поширеними серед держав-членів Ради Європи на момент подій (див. порівняльно-правовий аналіз у справі *Silickienė v. Lithuania*, № 20496/02, §§ 33-35, від 10 квітня 2012 року).

Проаналізувавши відповідні положення національного законодавства, ЄСПЛ виснував, що застосування такого заходу як спеціальна конфіскація спрямоване саме проти майна, а не безпосередньо проти особи і мало на меті запобігти використанню активів, отриманих внаслідок протиправного діяння, та може бути порівняне з інститутом цивільної конфіскації і на нього не впливає закінчення строку давності (див. Оцінку заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму в Республіці Молдова (MONEYVAL); рішення у справах *Ulemek v. Serbia* (ухв.), № 41680/13, § 50, від 2 лютого 2021 року, та *Balsamo v. San Marino*, № № 20319/17 та 21414/17, § 62, від 8 жовтня 2019 року). Відповідно, ухвалення рішення про конфіскацію за своєю суттю не є покаранням та не вимагає від уповноважених органів влади визнання заявника винним у вчиненні кримінального правопорушення (порівняйте, наприклад, із рішенням у справі *El Kaada v. Germany*, № 2130/10, §§ 62-63, від 12 листопада 2015 року) (пункт 33 рішення).

Суд звернув увагу, що заявник не скаржився на будь-які конкретні заяви, викладені у рішеннях національних органів (рішення прокурора та рішення слідчого судді). Так, у згаданих рішеннях було роз'яснено, що заявник не підлягає притягненню до кримінальної відповідальності та одночасно надано

коментарі щодо доходів, отриманих заявником внаслідок вчинення злочинів, які підлягали конфіскації, навіть незважаючи на те, що заявнику ніколи не було пред'явлено належного обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення в національних судах. На думку ЄСПЛ означені заяви можна розуміти як такі, що стосуються як вчинення кримінального правопорушення, про яке йдеться, так і незаконного походження грошей, як це передбачено підпунктом «а» пункту 2 частини другої статті 106 Кримінального кодексу (пункт 35 рішення).

У зв'язку з цим Суд повторив, що при формулюванні обґрунтування рішення про конфіскацію після закриття кримінального провадження слід проявляти особливу обережність. В той же час викладені у відповідному рішенні заяви самі по собі не можуть прямо свідчити про приписування кримінальної відповідальності особі і мають аналізуватися в контексті провадження в цілому та його особливостей.

ЄСПЛ вказав, що у справі заявника конфіскація була призначена разом із закриттям кримінального провадження як така, що не має строку давності, а отже, була допоміжною для цього провадження. При цьому з рішення слідчого судді вбачається, що заявник не мав процесуальної позиції на момент закриття провадження, а наявні у матеріалах справи докази підтвердили отримання заявником грошей в результаті незаконної комерційної діяльності, що ніколи не оскаржувалось заявником ані до прокурора вищого рівня, ані під час змагального провадження у слідчого судді.

Суд підкреслив, що правова підстава, обрана для конфіскації у справі заявника, стосувалася майна, отриманого в результаті «діяння, забороненого Кримінальним кодексом», на відміну від товарів, отриманих у результаті вчинення кримінального правопорушення. У світлі такого вибору правової підстави для конфіскації, ЄСПЛ виснував, що обґрунтування, наведене в рішеннях національних органів влади, стосувалося не оцінки вини заявника, а походження майна, що підлягало конфіскації.

У даному контексті ЄСПЛ не вважав необґрунтованою вимогу національних органів влади надати детальну інформацію про протиправну поведінку, яка нібито призвела до набуття спірних коштів, та вказати на зв'язок між такою поведінкою та активами, про які йдеться у заяві. Навпаки, у світлі прецедентної практики Суду щодо конфіскації доходів, одержаних злочинним шляхом, органи влади зобов'язані надати таку оцінку з метою дотримання вимог Конвенції (див. стислий виклад практики у справах *Yordanov and Others v. Bulgaria*, № № 265/17 та 26473/18, §§ 123-24, від 26 вересня 2023 року, та *Todorov and Others v. Bulgaria*, № № 50705/11 та 6 інших, §§ 190-99, від 13 липня 2021 року) (пункт 40 рішення).

Додатково Суд звернув увагу, що у справі заявника оцінка незаконності походження грошей («незаконна комерційна діяльність») ґрунтувалася на

доказах, зібраних під час розслідування, а не на будь-яких припущеннях. В оскаржуваних рішеннях, серед іншого, були посилання на обшук, проведений на території несанкціонованої автостоянки, в результаті якого були виявлені різні записи про гроші, отримані за надання послуг з паркування; на показання свідків про причетність заявника до роботи персоналу автостоянки, а також на інформацію про податкову заборгованість компанії. ЄСПЛ також встановив, що отримані докази ніколи не оспорювалися заявником, хоча він мав розумну можливість викласти свою позицію органам влади з метою ефективного оскарження заходу конфіскації, постійно користуючись допомогою практикуючого адвоката (пункт 41 рішення).

З огляду на вищевикладене ЄСПЛ виснував, що на підставі правильної оцінки національного законодавства та в контексті рішення в цілому, рішення про спеціальну конфіскацію, в якому йшлося про незаконне походження майна, що підлягало конфіскації, не могло обґрунтовано вважатися підтвердженням винуватості у вчиненні кримінального правопорушення.

Відповідно, ЄСПЛ не встановив порушення пункту 2 статті 6 Конвенції.

Висновок

Відсутність порушення пункту 2 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 8 жовтня 2024 року й набуло статусу остаточного 8 січня 2025 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.